

MARTIN ŠRAJER / 30. 10. 2020

Zkouškové období

Zdeněk Troška se během normalizace zapsal do podvědomí diváků jako autor crazy komedií a pohádek, jehož rukopis se vyznačuje košatým expresivním stylem. Mnohé proto zaskočilo, když natočil *Zkouškové období*, drama o zrání mladého člověka v bouřlivé atmosféře listopadu 1989. Žánrově adaptabilní režisér se námět filmu ve skutečnosti snažil prosadit pět let a zřejmě mu přikládal větší váhu než prvním dvěma dílům trilogie *Slunce, seno...*

Literární scénář Pavla Škapíka se Troškovi dostal do rukou v polovině osmdesátých let. Námět zaujal také Marcelu Pittermannovou, vedoucí jedné z barrandovských tvůrčích skupin. Kvůli explicitně tematizované homosexualitě vedlejší postavy se jej ale prozatím prosadit nepodařilo. K tomu došlo až v létě 1989 ve tvůrčí skupině Jana Vilda. Poté ale přišla sametová revoluce a barrandovské vedení rozhodlo, že příběh ze života vysokoškoláka by měl probíhající studentské stávky zohlednit.

Do hotového scénáře byl proto za běhu vpravován motiv listopadového přelomu. Přepisovalo se ze dne na den. Půdorys vztahového propletence rozrušily listopadové události. Film tak určitou myšlenkovou a organizační zmatečností, motivickou přebujelostí a stylistickou nejednotou odráží nejen hektičnost doby, ale i svého vzniku. Motivy se nahodile objevují a mizí, kauzální vztahy mezi scénami jsou místy velmi volné, jednání postav zkratkovitě.

Zkouškovým obdobím prochází ve filmu student blíže nespecifikované pražské vysoké školy Petr Soukup. Sám sebe a své místo ve společnosti hledá po boku několika milenek. Během jednoho týdne, kterým je dění ohraničené, postupně stráví noc hned se třemi různými ženami, Martinou, Zuzanou a Jiřinou, seznámí se s homosexuálním manželem jedné z nich a vytvoří si silné citové pouto k synovi druhé (svobodnou matku hraje Lucie Bílá, která se stane Troškovou oblíbenou neherečkou).

Vedle řešení milostných záležitostí se Petr účastní schůzek stávkového výboru, rozdává letáky v ulicích, agituje na pracovištích a polemizuje se svým konformistickým otcem, který je stejně jako ostatní dospělé postavy obludnou karikaturou. Pro otce je vlastní kariérní postup důležitější než svobodná společnost. Na televizní reportáž ukazující protesty ve východním Německu například reaguje odmítavým „dostanou přes držku a vyhodí je ze školy“.

Po jedné z hádek, kvůli nimž musí hlavní hrdina vždy cestovat z Prahy do Karlových Varů, Petr z domova nadobro odchází. Generační spory, citový zmatek, nepokoje v ulicích a smrt dvou vedlejších postav zajišťují stálý přísun dramatu, jehož vážnost podtrhuje klavírní nebo smyčcová hudba (částečně odůvodněná skutečností, že jedna z Petrových milenek je učitelka hudby a nadaná klavíristka). Série vyhocených událostí má nečekané vyústění – Petrovi praskne žaludeční vřed.

Studie charakteru mladého člověka na rozcestí, stejně jako postojů lidí okolo něj, je typickým produktem své doby, prozrazujícím naléhavou potřebu vyjádřit se ke všemu, co se v Československu odehrávalo a o čem se najednou mohlo mluvit. Jednotlivé tematické vrstvy se překrývají a vzájemně negují, až přestává být čitelný původní záměr. Ačkoli byl film inzerovaný jako první kinematografické ztvárnění studentského sametu, nezdá se, že by chtěl vypovědět primárně o něm.

S dravostí reportáže nasnímané dění v ústředí stávkového výboru rozrušuje lyričtější texturu scén z Petrova soukromí, zpravidla zalitých zjemňujícím modrým světlem. Na jedné straně nervní roztěkanost, na druhé kamera dlouze se opájející nahými mužskými a ženskými těly. Dokumentární autenticita, odpovídající snaze o rekonstrukci dobových událostí, se střetává se záměrnou teatralitou, vlastní melodramatům.

Podobně nelze určit, vůči komu se film vymezuje, koho vlastně kritizuje. Přestože Petr střídá milenky se stejně bezohlednou samozřejmostí, s jakou dospělí oportunisticky převlékají kabáty, měli bychom v závěru věřit, že ze svého zkuškového období vychází s pevnějším charakterem, že jeho nezodpovědnost a přetvářka je snad méně škodlivá než nezodpovědnost a přetvářka jeho rodičů.

Zdaleka nejsympatičtější postavou filmu je ta, kvůli níž Trošku scénář původně zaujal – Zuzanin homosexuální manžel Jirka. Díky němu bývá *Zkouškové období* označováno

za první český queer film. Queer čtení ovšem byly otevřené již snímky Václava Kršky jako *Kluci na řece* (1944) nebo *Stříbrný vítr* (1954). Lesbický podtext je patrný v *Sedmikráskách* (1966) či *Valerii a týdnu divů* (1970) a krátký film *Můj čas je tvůj čas je náš čas není čas* (1966), který během studia na FAMU natočil Allan Elgart, zachycuje dialog dvou homosexuálů.

Ve *Zkouškovém* období každopádně menšinová orientace jedné z postav není pouze naznačována, ale stává se námětem rozhovorů, v nichž zaznívají věty typu „to je člověk jako každý jinej, akorát v něčem je trochu jinej“. Když Jirka prohlašuje homosexualitu za něco, co nelze změnit, spíše než sebekpřijetí v jeho slovech vnímáme pocit nepatřičnosti, přesvědčení, že je jiný, než by měl „správně“ být. Homosexuální postava zároveň není nebezpečným deviantem nebo obětí a neslouží ve vyprávění jako komické zpestření. Film naopak ukazuje, že menšinová orientace člověku nebrání ve spokojeném životě.

Spokojenost Jirky, citlivě ztvárněného Janem Novotným, je zároveň závislá na tradičním rodinném modelu – aby jej společnost přijala, předstírá manželství se Zuzanou. Film implikuje, že jeho partnerský život je uspokojující, přestože svou homosexuální identitu skrývá. Na situaci přitom zjevně nehodlá nic měnit. Dál bude zůstat v příšeří, aby svou sexualitou neobtěžoval majoritu. Homosexualita je tak sice prezentována jako něco přirozeného, ale zároveň jako problém, který by měl dotyčný řešit jen ve svém soukromí, v okruhu nejbližších.

V době uvedení filmu, kdy tvůrci opatrně zkoušeli, kam můžou zajít, bylo nicméně i podobné pojetí potěšujícím posunem. Mnozí gayové v nějakém českém filmu možná poprvé viděli postavu, která řešila podobné výzvy jako oni. Někteří z nich Troškovi po zhlédnutí filmu údajně psali dopisy, v nichž mu děkovali za návod, jak své manželce sdělit, že jsou queer. Jakkoli Jirka na plátně stráví jen pár minut, právě díky němu je *Zkouškové období* nejpřínosnější položkou Troškovy filmografie.

Film si můžete zdarma pustit na YouTube kanálu [Česká filmová klasika](#).

Zkouškové období (ČSSR 1990), režie: Zdeněk Troška, scénář: Pavel Škapík, kamera: Jaroslav Brabec, hudba: Miki Jelínek, hrají: Yvetta Blanarovičová, Jana Krausová, Lucie Bílá, Jan Novotný, Michal Dlouhý, Venuše Humheyová, Eva Lecchiová a další. Filmové studio Barrandov, 87 min.